

Усатий Григорій Олександрович, доцент кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ПРИМИРЕННЯ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ У МЕЖАХ ПРИВАТНО-ПУБЛІЧНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Усвідомлення обмеженості та недостатньої результативності використання лише традиційних механізмів карально-репресивного впливу на злочинність сучасного зразка спонукає дослідників до пошуку нових правових прийомів і методів протидії їй. Це завдання відображено і в Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311, якою визнано, що чинна система кримінальної юстиції не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам в Україні, і не забезпечує належного стану правопорядку, ефективного захисту осіб, суспільства та держави від небезпечних посягань на соціальні цінності, права та законні інтереси. Серед завдань реформування кримінальної юстиції України Концепцією встановлено гуманізацію кримінального законодавства, розвиток інституту пробації та розширення застосування відновних процедур і примирення.

Поглиблений аналіз кримінально-правового інституту звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим та судово-слідчої практики його застосування переконливо доводить, що ст. 46 КК України потребує якнайшвидшого коригування законодавцем. Попри низку позитивних моментів, нормативне закріплення примирення винного з потерпілим є недостатньо ефективним і недосконалим, що створює підґрунтя для корупції.

Традиційно кримінальне право визнають публічною галуззю права, проте останніми роками воно суттєво видозмінюється та модернізується, зокрема за рахунок впровадження до його структури приватного елементу. З моменту появи кримінально-правової норми про примирення винного з потерпілим у чинному Кримінальному кодексі (КК) України «сфера “приватного начала” отримала офіційний статус в чинному кримінальному законодавстві, а як суб'єкти кримінального права – держава і громадянин – займають об'єктивно нерівне становище. Держава діє авторитарно, охороняючи за допомогою закону особливо важливі для суспільства правові цінності, а не приватні інтереси» [1, с. 149].

Підстави звільнення від кримінальної відповідальності, викладені в ст. 46 КК України не є вичерпними, оскільки не охоплюють тих випадків приватного обвинувачення, які окремо передбачені у кримінальному процесуальному законодавстві та враховують особливий порядок початку та закриття кримінального провадження у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.

З огляду на безсистемність вітчизняного законодавства, тобто неузгодженість положень норм матеріального та процесуального права, правозастосовні органи в пошуках справедливого рішення подекуди вимушені вдаватися до маніпулятивного застосування закону.

В ухвалі колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернігівської області зазначено, що «місцевий суд вказав, що, враховуючи вчинення ОСОБОЮ_3 злочину середньої тяжкості, наявність клопотання потерпілої ОСОБИ_2 під час підготовчого судового засідання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, ОСОБУ_3 необхідно звільнити від кримінальної відповідальності, передбаченої ч. 1 [ст. 122 КК України](#), на підставі [ст. 46 КК України](#), у зв'язку з примиренням винного з потерпілою.

Під час апеляційного розгляду потерпіла ОСОБА_2 заявила про свою відмову від обвинувачення і просила закрити кримінальне провадження.

Не погодившись з рішенням суду, прокурор подав апеляційну скаргу, в якій просив скасувати ухвалу місцевого суду, у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону, та призначити новий розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції. Апелянт вказує на те, що положення [ст. 46 КК України](#) передбачають звільнення особи від кримінальної відповідальності, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо вона примирилась з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду. Злочин, передбачений ч. 1 [ст. 122 КК України](#), належить до категорії злочинів середньої тяжкості, проте за обов'язковою суб'єктивною ознакою є умисним.

У цьому випадку суд приймає компромісне рішення, посилаючись на те, що «відповідно до [ст. 26 ч. 4 КПК України](#), кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинають лише на підставі заяви потерпілого, а його відмова від обвинувачення, у випадках, передбачених цим Кодексом, є підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Пунктом 7 ч. 1 [ст. 284 КПК України](#) передбачено, що кримінальне провадження закривають в разі, якщо потерпілий відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Згідно з вимогами [ст. 417 КПК України](#) суд апеляційної інстанції, встановивши обставини, передбачені [ст. 284 цього Кодексу](#), що скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження» [2].

Подібне судове рішення можна сприймати крізь призму пріоритетності дотримання прав та інтересів потерпілого, на противагу охороні державних або громадських інтересів, оскільки в правовій державі мають бути створені максимально дієві гарантії особи від зайвого втручання держави в приватну сферу, зокрема в сферу кримінального судочинства.

Варто погодитись з думкою провідних вчених про те, що «законодавець в цьому випадку... передає на розсуд потерпілого не оцінку ступеня небезпеки вчиненого злочину, а вирішення питання про способи врегулювання конфлікту. Таке регулювання свідчить про шанобливе ставлення законодавця до інтересів потерпілого і відповідає меті відновлення соціальної справедливості як вищого завдання втручання кримінального закону. Якщо потерпілий вважає, що справедливість буде відновлена в тому випадку, коли винний принесе йому вибачення, поверне викрадену річ, відновить поламане майно тощо, законодавець не повинен наполягати на обов'язковому порушенні кримінальної справи та проходженні всієї слідчої та судової процедури...» [3, с. 80–81].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Т. А. Лесниевски-Костарева. – М., 2000. – С. 149.
2. Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернігівської області від 11 серп. 2014 р. [Електронний ресурс] : справа № 747/351/14 // Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40097146>. – Назва з екрана.
3. Келина С. Г. Освобождение от уголовной ответственности как правовое последствие совершения преступления / С. Г. Келина // Уголовное право: новые идеи. – М., 1994. – С. 80–81.